

รูปแบบการพัฒนาทักษะการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในศตวรรษที่ 21

สำหรับพระสังฆาธิการ เขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 14

A DEVELOPMENT MODEL FOR ADMINISTRATIVE SKILLS OF SANGHA AFFAIRS IN THE 21ST CENTURY FOR SANGHA ADMINISTRATORS IN ECCLESIASTICAL REGION 14

พระครูปฐมธีรวัฒน์¹, พระมหากนิษฐ สิริปัญญา², ธวัช หอมทวนลม³, พัชรวาลย์ ศุภณะ⁴, อาคม มากมีทรัพย์⁵

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย^{1,2,3,4,5}

Phra Khru Pathom Theerawat¹, Phra Maha Aknit Siripanyo², Thawatch Homthuanlom³,

Patcharawalai Suppapa⁴, Arkom Makmeesap⁵

Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College Mahachulalongkornrajavidyalaya University^{1,2,3,4,5}

Corresponding Author E-mail : phrakhruptmthiwathn@gmail.com¹

(Received : September 14, 2025; Edit : September 28, 2025; accepted : September 29, 2025)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ทักษะที่สนับสนุนประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 14 ตลอดจนกำหนดแนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 และการสร้างภาคีเครือข่ายเพื่อขับเคลื่อนการบริหาร โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ ได้แก่ พระสังฆาธิการซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 15 รูปคน และผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม 9 รูปคน รวมทั้งสิ้น 24 รูปคน ขณะที่การวิจัยเชิงปริมาณใช้กลุ่มตัวอย่างพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 14 จำนวน 400 รูปคน ซึ่งได้จากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน

ผลการศึกษาพบว่า ทักษะสำคัญที่มีผลต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ได้แก่ (1) ทักษะด้านภาวะผู้นำและการจัดการ (2) ทักษะด้านการพัฒนาชุมชนและการสร้างเครือข่าย และ (3) ทักษะด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัล ซึ่งล้วนมีบทบาทโดยตรงต่อการทำงานของพระสังฆาธิการในบริบทศตวรรษที่ 21 จากการประเมินตัวชี้วัด พบว่า พระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจด้านการบริหารอยู่ในระดับสูงที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.5, SD = 0.7) ขณะที่ทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอยู่ในระดับดี (ค่าเฉลี่ย 4.2, SD = 0.9) แต่ยังมีความแตกต่างระหว่างกลุ่มตัวอย่าง ส่วนการสร้างเครือข่ายความร่วมมืออยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.8, SD = 1.1) และการจัดการความเสี่ยงเป็นตัวชี้วัดที่ต่ำที่สุด (ค่าเฉลี่ย 3.5, SD = 1.3) แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาอย่างเร่งด่วน ในด้านการสร้างภาคีเครือข่าย การบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากเครือข่ายภายในคณะสงฆ์ เครือข่ายภาครัฐและสถาบันการศึกษา ตลอดจนเครือข่ายภาคประชาสังคมและภาคเอกชน โดยมีเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือสำคัญ กระบวนการดังกล่าวควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วม ระบบบริหารที่มีมาตรฐาน และความโปร่งใส ดังนั้น การพัฒนาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ควรดำเนินการอย่างบูรณาการ โดยผสมผสานองค์ความรู้ด้านการจัดการ ภาวะผู้นำ เทคโนโลยีดิจิทัล การบริหารความเสี่ยง และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อให้คณะสงฆ์สามารถปรับตัวและดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้บริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

คำสำคัญ : การบริหารกิจการคณะสงฆ์, พระสังฆาธิการ, ภาวะผู้นำ, ศตวรรษที่ 21, การสร้างเครือข่าย

Abstract

This research aimed to analyze the skills supporting the efficiency of Sangha administration among Sangha administrators in Sangha Region 14, and to identify guidelines for developing 21st-century administrative skills and establishing networks to drive effective administration. A mixed-method research methodology was used, combining both quantitative and qualitative methods. The qualitative sample consisted of 15 Sangha administrators who provided key information through in-depth interviews and 9 focus group discussions, totaling 24 participants. The quantitative study employed a sample of 400 Sangha administrators from Sangha Region 14, selected using a multi-stage sampling method.

The results of the study revealed that key skills influencing Sangha administration included (1) leadership and management skills, (2) community development and networking skills, and (3) digital technology and innovation skills. All of these factors directly impact the work of the Sangha in the 21st-century context. The evaluation of these indicators revealed that Sangha administrators had the highest level of administrative knowledge and understanding (mean 4.5, SD = 0.7), while their digital technology skills were excellent (mean 4.2, SD = 0.9). However, there were still differences between sample groups. Networking was moderate (mean 3.8, SD = 1.1), and risk management was the lowest indicator (mean 3.5, SD = 1.3), demonstrating the urgent need for networking development. Effective Sangha administration requires cooperation from networks within the Sangha, government, and educational institutions, as well as civil society and the private sector, with information technology as a key tool. This process should be based on participation, standardized management systems, and transparency. Therefore, the development of 21st-century administrative skills should be integrated, combining knowledge in management, leadership, digital technology, risk management, and networking to enable the Sangha to adapt and operate effectively in a rapidly changing social context.

Keywords: Sangha Administration, Sangha Leaders, Leadership, 21st Century, Networking

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงสร้างสังคัมรูปแบบใหม่ขึ้น โดยวางรากฐานให้เป็นสังคัมที่ตั้งอยู่บนหลักความเสมอภาค ปราศจากการแบ่งแยกชนชั้นวรรณะและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ พระองค์ทรงเรียกสังคัมนี้ว่า “สังคัมสงฆ์” ซึ่งใช้ระบบการปกครองที่มีแบบแผน เนื่องจากการอยู่ร่วมกันของผู้คนจำนวนมากที่แตกต่างกันทั้งชาติกำเนิด การศึกษา และภูมิหลัง ย่อมต้องอาศัยระเบียบและกฎเกณฑ์เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปอย่างราบรื่น และเพื่อให้ทุกคนได้รับประโยชน์สูงสุดจากคำสั่งสอนของพระองค์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543: 15) ในระยะแรกแห่งการประกาศพระธรรมคำสอน มีผู้ให้ความสนใจและเข้ามาศึกษาจำนวนมาก พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้รับและสั่งสอนโดยตรง อีกทั้งยังทรงมอบหมายให้พระภิกษุออกไปประกาศพระศาสนาในภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อเผยแผ่พระธรรมให้กว้างไกลยิ่งขึ้น เมื่อกล่าวถึงสังคัมสงฆ์และการปกครอง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงพระโอวาทสำคัญก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพาน โดยตรัสว่า “อานนท์ บางทีพวกเธอจะฟังมีความคิดอย่างนี้ว่า ปัพพชนมี พระศาสดาล่วงไปแล้ว พระศาสดาของพวกเราไม่มี ก็ข้อนี้ พวกเธอไม่ฟังเห็นอย่างนั้น ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่พวกเธอ ธรรมและวินัยอันนั้นจักเป็นศาสดาของพวกเรา เมื่อเราล่วงไปแล้ว” (ที.ม. (ไทย) 10/141/146-147) พระดำรัสนี้ทำให้เห็นถึงหลักการสำคัญที่พระองค์ทรงวางไว้ คือการให้ ธรรมและวินัย เป็นหลักสูงสุดในการคงอยู่และปกครองสังคัมสงฆ์แทนพระองค์ เพื่อให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและเป็นระเบียบตลอดกาล

ดังนั้น การปกครองคณะสงฆ์ไทยในกาลต่อมา จึงให้ความสำคัญกับ พระวินัย ในฐานะหลักการสำคัญในการดูแลหมู่สงฆ์ เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและความร่มเย็นสืบต่อกันมาอย่างยาวนานหลายร้อยปี การยึดพระวินัยเป็นหลักถือได้ว่าเป็นทั้งโครงสร้างและระบบการจัดการของสังคัมสงฆ์ ซึ่งช่วยส่งเสริมให้เกิดระเบียบวินัยภายในหมู่คณะ ตลอดจนพัฒนาบุคลากรในสังคัมสงฆ์อย่างต่อเนื่อง อันเป็นการสร้างโอกาสให้สังคัมสงฆ์ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและเจริญก้าวหน้า หากปราศจากความเป็นระบบและระเบียบดังกล่าว ย่อมทำให้การดำเนินชีวิตและกิจกรรมทางสังคัมไม่อาจเป็นไปโดยราบรื่นได้ อย่างไรก็ตาม การอยู่ร่วมกันของคนจำนวนมากในสังคัมขนาดใหญ่ ย่อมมีโอกาสเกิดความขัดแย้งทั้งด้านความคิด คำพูด และการกระทำ เนื่องจากแต่ละบุคคลมีพื้นฐานแตกต่างกัน หากขาดหลักแห่งการประนีประนอมที่จะทำให้คนส่วนใหญ่ยินยอมพร้อมใจ ย่อมอาจนำไปสู่ความแตกแยกในหมู่คณะ (แสง อุดมศรี, 2543: 1) อุปมาได้เหมือนดอกไม้หลากสีที่วางกระจกระบาย หากปรารถนาจะนำมาเรียงร้อยเป็นพวงมาลัยที่สวยงาม ก็จำเป็นต้องอาศัยการจัดระเบียบที่เหมาะสม เช่นเดียวกับสังคัมสงฆ์ที่ต้องอาศัยหลักพระวินัยและระบบการปกครองที่มั่นคง ทั้งนี้ การปกครองคณะสงฆ์มีมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล โดยมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ปกครองสูงสุด และเมื่อมีบุคคลศรัทธาเข้ามาบวชเพิ่มมากขึ้น พระองค์จึงทรงมอบอำนาจหน้าที่ให้พระสงฆ์ช่วยดูแลปกครองกันเอง โดยมีการให้ความเคารพนับถือกันตามลำดับอาวุโส ขณะที่พระพุทธองค์ทรงดำรงสถานะในฐานะ ธรรมราชา ผู้ทรงเป็นหลักสูงสุดของการปกครองสงฆ์ (อง. ดิก. (ไทย) 20/14/154-156)

เมื่อสถานการณ์ของโลกเปลี่ยนแปลงไป พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 14 ซึ่งประกอบด้วยคณะสงฆ์จังหวัดนครปฐม สมุทรสาคร สุพรรณบุรี และกาญจนบุรี จำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทใหม่ โดยการน้อมนำหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในศตวรรษที่ 21 มาประยุกต์ใช้ในเชิงรุก พร้อมขับเคลื่อนให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม เพื่อให้ทุกภาคส่วนในสังคัมตระหนักถึงความสำคัญของกิจการงานพระพุทธศาสนา ทั้งด้านการปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การพัฒนาสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ควบคู่กับสังคัมโลกได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

จากข้อมูลเบื้องต้น พบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตการปกครองภาค 14 ยังประสบปัญหาที่สะท้อนถึงการขาดทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ในเรื่องของการสื่อสารและประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวัดผ่านช่องทางดิจิทัลที่ยังไม่แพร่หลาย ส่งผลให้เยาวชนและประชาชนทั่วไปเข้าถึงข้อมูลทางศาสนาได้จำกัด การจัดการความขัดแย้งในชุมชนก็ขาดแนวทางที่เป็นระบบ และใช้หลักการเจรจาอย่างสร้างสรรค์ ทำให้บางพื้นที่เกิดความไม่เข้าใจระหว่างวัดกับชุมชน สิ่งที่สำคัญคือ พระสงฆ์มีข้อจำกัดด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการจัดการข้อมูลและการบริหารงาน ส่งผลให้การดำเนินงานล่าช้าและขาดความโปร่งใส ปัญหานี้ทำให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาทักษะด้านภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การจัดการความขัดแย้ง และการสร้าง

เครือข่ายความร่วมมือ เพื่อให้พระสังฆาธิการสามารถบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้บริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลง

การบริหารคณะสงฆ์ในปัจจุบันถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อความเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนา หากมีระบบการบริหารที่มีประสิทธิภาพ พระศาสนาย่อมดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง การบริหารที่ดีจำเป็นต้องมีรูปแบบ วิธีการ และแนวคิดที่ชัดเจน โดยอาศัย การแบ่งงาน การมอบอำนาจ และการกระจายความรับผิดชอบให้แก่ผู้บริหารในระดับต่าง ๆ ตามความรู้ ความสามารถ และพัฒนาการของแต่ละบุคคล ทั้งนี้ การปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันยังอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐและจารีตประเพณี โดยเมื่อเกิด อภิปรายขึ้น จำเป็นต้องอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นกรอบในการจัดระเบียบและกำกับดูแล ทั้งในด้านการปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ สาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ตลอดจนการแต่งตั้งและถอดถอนพระสังฆาธิการให้เป็นไปตามหลักจริยวัตร (กรมการศาสนา, 2542: 76) ในขณะเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกทำให้เกิดเหตุการณ์และ กิจกรรมใหม่ ๆ ที่หลากหลาย ทั้งภายในและภายนอกวงการพระพุทธศาสนา ซึ่งส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของพระศาสนาและ ประโยชน์ของประชาชนที่สัมพันธ์กันโดยตรง (มานพ พลไพรินทร์, 2531: 1) ดังนั้น พระสงฆ์จึงต้องเรียนรู้และเท่าทันการ เปลี่ยนแปลงของสังคม หากไม่สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับพลวัตของโลก ย่อมไม่สามารถทำประโยชน์แก่สังคมได้อย่างแท้จริง ตามพุทธเจตนารมณ์

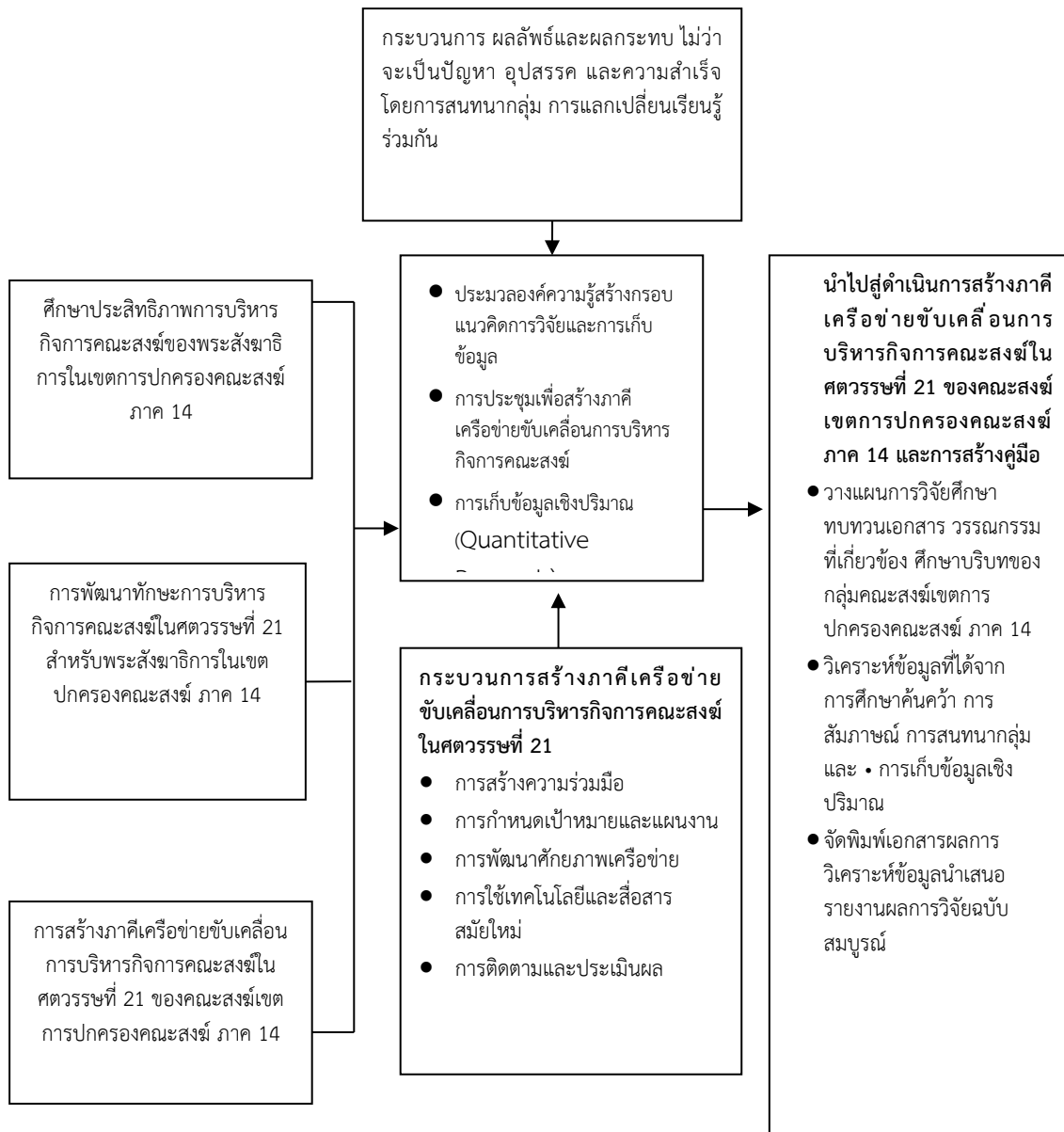
วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับพระสังฆาธิการในเขตการปกครอง คณะสงฆ์ภาค 14 ได้แก่ คณะสงฆ์จังหวัดนครปฐม สมุทรสาคร สุพรรณบุรี และกาญจนบุรี ได้ดำเนินโครงการวิจัยซึ่งมุ่งเน้นการ พัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบลในพื้นที่ดังกล่าว ผลลัพธ์จากการวิจัยครั้งนี้จะนำไปสู่การสร้างความรู้ เกี่ยวกับความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการ ตลอดจนการออกแบบและพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพ ที่เหมาะสม เพื่อนำไปทดลองใช้และประเมินประสิทธิผลในเชิงปฏิบัติ ผลกระทบเชิงวิชาการจะก่อให้เกิดบทความวิจัยที่สามารถ เผยแพร่ในวารสารวิชาการระดับชาติและนานาชาติ รวมทั้งการจัดทำคู่มือพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบลซึ่งถือเป็นผลผลิตสำคัญของการวิจัย ในด้านชุมชนและสังคม ผลการดำเนินการจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสังฆาธิการในการ ปฏิบัติหน้าที่ ตลอดจนเพิ่มพูนศักยภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในระดับพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกัน ในเชิง นโยบาย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลเชิงประจักษ์จากงานวิจัยไปใช้ประกอบการกำหนดนโยบายและจัดกิจกรรมเพื่อ พัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบลในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 14 อันจะนำไปสู่การขับเคลื่อน พระพุทธศาสนาและสังคม ทำให้พระสังฆาธิการจำเป็นต้องพัฒนาทักษะที่สอดคล้องกับศตวรรษที่ 21 อาทิ การสื่อสารดิจิทัล การ จัดการความขัดแย้ง การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อให้สามารถบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้ อย่างมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของสังคมร่วมสมัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทักษะที่สนับสนุนประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 14
2. เพื่อพัฒนาทักษะการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในศตวรรษที่ 21 สำหรับพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 14
3. เพื่อสร้างภาคีเครือข่ายขับเคลื่อนการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในศตวรรษที่ 21 ของคณะสงฆ์เขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 14

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาทักษะการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในศตวรรษที่ 21 สำหรับพระสังฆาธิการ เขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 14” มีกรอบแนวคิดดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย 2 แนวทางหลัก ได้แก่ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ใช้เทคนิค AIC (Appreciation–Influence–Control) เพื่อค้นหาทักษะที่สนับสนุนประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 14 การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามที่ครอบคลุมการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างพระสังฆาธิการจำนวน 400 รูป วิเคราะห์ด้วยสถิติบรรยาย การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ และตรวจสอบความตรงของโมเดลด้วยโปรแกรม LISREL โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 5 ระยะ ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนการวิจัยแบ่งออกเป็น 5 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในศตวรรษที่ 21 เพื่อค้นหาปัจจัยสนับสนุนและอุปสรรคในการบริหาร และใช้เป็นแนวทางเบื้องต้นสำหรับการพัฒนารูปแบบที่เหมาะสม

ระยะที่ 2 การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการโดยใช้เทคนิค AIC เพื่อค้นหาทักษะจำเป็นสำหรับพระสังฆาธิการ ผ่านการสะท้อนคุณค่า (Appreciation) การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (Influence) และการยืนยันความเป็นไปได้ของแนวทางพัฒนา (Control) ข้อมูลที่ได้ถูกเก็บทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเพื่อใช้ในการสังเคราะห์

ระยะที่ 3 การพัฒนาทักษะการบริหาร

นำทักษะที่สังเคราะห์ได้มาจัดกิจกรรมอบรมและพัฒนา ผ่านการฝึกปฏิบัติ (Workshop) การจำลองสถานการณ์ (Simulation) และการอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion) พร้อมการติดตามผลด้วยการประเมินความก้าวหน้าและแบบสะท้อนผลลัพธ์ เพื่อปรับปรุงกิจกรรมและหลักสูตรให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

ระยะที่ 4 การวิเคราะห์โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ

ใช้แบบสอบถาม 2 ชุดเพื่อเก็บข้อมูลตัวแปรเหตุและผล วิเคราะห์ด้วยสถิติบรรยายและการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ ก่อนทดสอบโมเดลด้วยการวิเคราะห์สมการเชิงโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) ผ่านโปรแกรม LISREL เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลจริง

ระยะที่ 5 การสร้างภาคีเครือข่าย

นำผลวิจัยไปใช้สร้างภาคีเครือข่ายการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในศตวรรษที่ 21 โดยจัดเวทีแลกเปลี่ยนระหว่างพระสังฆาธิการ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง กำหนดแนวทางความร่วมมือเชิงกลยุทธ์ เช่น การทำบันทึกความเข้าใจ (MOU) และการตั้งคณะกรรมการกลาง เพื่อประสานงานและผลักดันนวัตกรรมใหม่ ๆ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้มีความมั่นคง

ผลการวิจัย

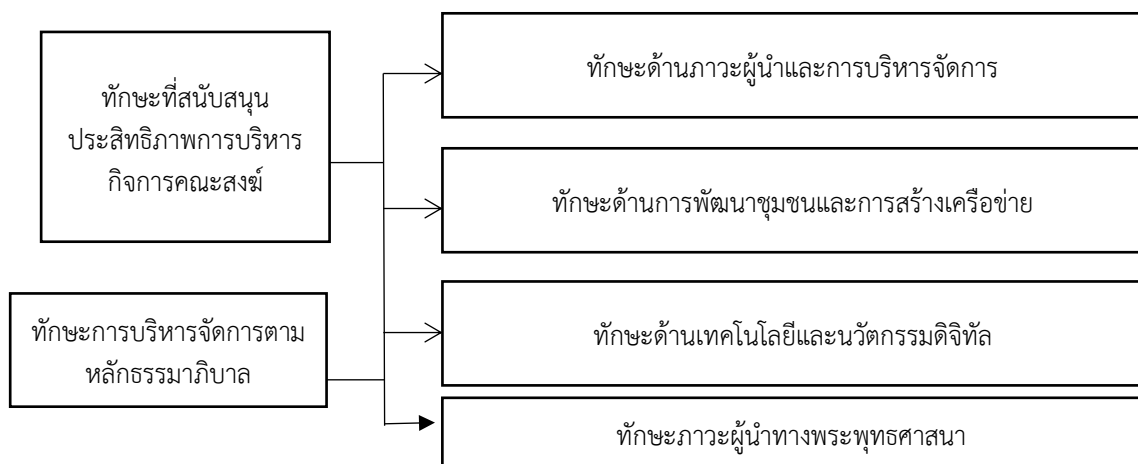
1. ทักษะที่สนับสนุนประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 14 ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิจัยพบว่า ทักษะที่สนับสนุนประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 14 ประกอบด้วย 3 มิติหลัก ได้แก่

1) ทักษะด้านภาวะผู้นำและการบริหารจัดการ พระสังฆาธิการที่มีภาวะผู้นำเชิงรุกสามารถกำหนดวิสัยทัศน์และแนวทางการบริหารที่เป็นระบบ ส่งเสริมความสามัคคีและความมั่นคงของคณะสงฆ์ อีกทั้งยังสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้เป็นกรอบการบริหารถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและความโปร่งใสในการดำเนินงาน ข้อมูลเชิงคุณภาพประกอบ หนึ่งในพระสังฆาธิการให้สัมภาษณ์ว่า “การเป็นผู้นำในยุคนี้ ไม่ใช่แค่สั่งการ แต่ต้องฟังเสียงของพระในพื้นที่ และร่วมกันหาทางออกที่เหมาะสมกับสังคม เพราะถ้าไม่ปรับตัว พระก็จะห่างไกลจากชุมชน”

2) ทักษะด้านการพัฒนาชุมชนและการสร้างเครือข่าย พระสังฆาธิการจำเป็นต้องมีความสามารถในการสร้างความร่วมมือกับองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อขับเคลื่อนกิจการคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับการพัฒนาชุมชนและสังคมโดยรวม การเสริมสร้างภาคีเครือข่ายระหว่างคณะสงฆ์ทั้งในระดับภูมิภาคและระดับประเทศ ถือเป็นกลยุทธ์สำคัญที่ช่วยขยายผลการพัฒนาและสร้างเสถียรภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ข้อมูลเชิงคุณภาพประกอบ จากการสนทนากลุ่มกับผู้นำชุมชน มีการสะท้อนว่า “เวลาวัดทำงานร่วมกับชุมชน มันไม่ได้อยู่แค่เรื่องศาสนา แต่ยังโยงกับการศึกษา วัฒนธรรม และการช่วยเหลือคนยากจน ถ้าพระสังฆาธิการมีเครือข่ายที่แข็งแรง ก็จะทำให้โครงการต่าง ๆ ขับเคลื่อนได้เร็วขึ้นและยั่งยืนกว่าเดิม”

3) ทักษะด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัล พระสงฆ์ยุคใหม่จำเป็นต้องบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ากับการ

บริหาร เพื่อยกระดับประสิทธิภาพการทำงานและการสื่อสาร ตลอดจนสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบที่ทันสมัย และเข้าถึงผู้คนได้กว้างขึ้น พระสังฆาธิการที่มีทักษะด้านดิจิทัลสามารถใช้เครื่องมือออนไลน์ในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การบริหารทรัพยากร และการจัดการข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การพัฒนาทักษะการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในศตวรรษที่ 21 ควรดำเนินการผ่านกระบวนการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการที่เป็นระบบ เน้นการเสริมสร้างสมรรถนะของพระสังฆาธิการในทุกระดับ พร้อมกับการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนและการพัฒนาคณะสงฆ์ในสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยสามารถแสดงผลการวิจัยเชิงโครงสร้างในรูปแบบแผนภาพดังนี้

ภาพที่ 1 ทักษะที่สนับสนุนประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์

2. การพัฒนาทักษะการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในศตวรรษที่ 21 สำหรับพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 14 ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างทักษะการบริหารสำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 14 ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 5 ประการหลัก ได้แก่

1) การพัฒนาองค์ความรู้และสมรรถนะ การเสริมสร้างความรู้ด้านการบริหารจัดการเป็นพื้นฐานสำคัญในการเพิ่มศักยภาพของพระสังฆาธิการ โดยเน้นการฝึกอบรมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติในด้านการบริหารเชิงยุทธศาสตร์ การวางแผนและการตัดสินใจอย่างเป็นระบบ การพัฒนาภาวะผู้นำทางศาสนา การจัดการทรัพยากรบุคคลและงบประมาณ ตลอดจนการประยุกต์ใช้หลักการบริหารสมัยใหม่และแนวคิดการบริหารภาครัฐแนวใหม่ เพื่อยกระดับความโปร่งใสและประสิทธิภาพในการดำเนินงาน

2) การบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัล เทคโนโลยีสารสนเทศมีบทบาทสำคัญต่อการบริหารคณะสงฆ์ในศตวรรษที่ 21 พระสังฆาธิการควรใช้ระบบสารสนเทศเพื่อจัดเก็บข้อมูลด้านวัด พระภิกษุ และกิจกรรมทางศาสนา พร้อมทั้งใช้สื่อออนไลน์และโซเชียลมีเดียเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและสื่อสารกับพุทธศาสนิกชน นอกจากนี้ การพัฒนาเว็บไซต์ของคณะสงฆ์ภาค 14 เพื่อเป็นศูนย์รวมข้อมูลสำคัญ จะช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าถึงประชาชนในวงกว้างอย่างเหมาะสมกับยุคดิจิทัล

3) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การพัฒนาศักยภาพคณะสงฆ์จำเป็นต้องอาศัยเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกองค์กร ผ่านการจัดตั้งภาคีเครือข่ายพัฒนาคณะสงฆ์ศตวรรษที่ 21 เพื่อเป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และแนวปฏิบัติที่ดี การเสริมสร้างเครือข่ายดังกล่าวช่วยให้คณะสงฆ์สามารถรับมือกับปัญหาที่หลากหลาย ทั้งด้านกฎหมาย การจัดการทรัพย์สินวัด การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ รวมถึงการร่วมมือกับคณะสงฆ์ต่างประเทศเพื่อแลกเปลี่ยนแนวทางการบริหารและการเผยแผ่ในระดับสากล

4) การจัดการความเสี่ยงเชิงรุก คณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันต้องเผชิญความเสี่ยงหลายด้าน การจัดการความเสี่ยงอย่างเป็น

ระบบจึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยเริ่มจากการอบรมพระสังฆาธิการให้มีความรู้ด้านกฎหมาย การเงิน และการใช้สื่อออนไลน์อย่างเหมาะสม อีกทั้งควรมีการจัดตั้งศูนย์เฝ้าระวังภัยคุกคามต่อคณะสงฆ์ เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มความเสี่ยง เช่น ความเสี่ยงด้านภาพลักษณ์ กรณีพระภิกษุประพฤติไม่เหมาะสม ความเสี่ยงด้านกฎหมายและการบริหารทรัพย์สินของวัด และความเสี่ยงด้านเทคโนโลยี การมีแผนจัดการที่รัดกุมช่วยให้คณะสงฆ์สามารถรับมือกับสถานการณ์ไม่คาดคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

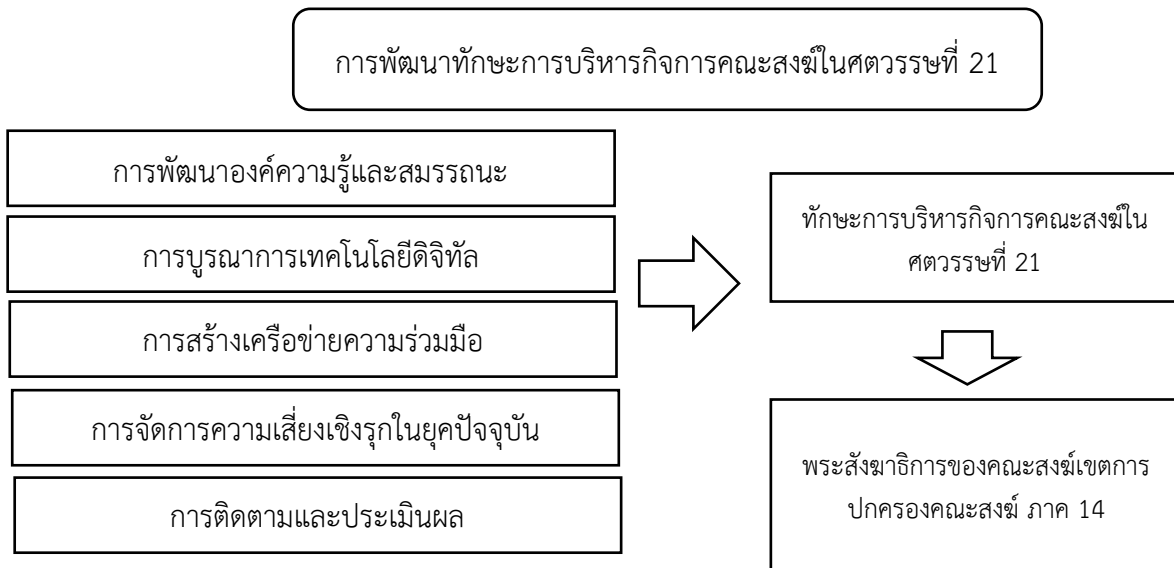
5) การติดตามและประเมินผล การบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต้องมีกลไกติดตามและประเมินผลที่ชัดเจน โดยกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จในแต่ละด้าน เช่น ระดับความรู้ด้านการบริหาร ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล จำนวนกิจกรรมความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย และการลดลงของความเสี่ยง การประเมินผลที่เป็นระบบจะช่วยให้สามารถปรับปรุงแนวทางการบริหารให้สอดคล้องกับพลวัตของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

ผลการประเมินตัวชี้วัดการบริหารกิจการคณะสงฆ์

(Likert Scale 5 ระดับ 5 = ดีมาก 1 = น้อยที่สุด)

ตัวชี้วัด	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ค่ามัธยฐาน (Median)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD)
1. ระดับความรู้ความเข้าใจด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ	4.5	5	0.7
2. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	4.2	4	0.9
3. จำนวนโครงการหรือกิจกรรมที่ได้รับความร่วมมือจากเครือข่ายคณะสงฆ์และหน่วยงานภายนอก	3.8	4	1.1
4. การลดลงของปัญหาความเสี่ยงที่ส่งผลกระทบต่อคณะสงฆ์	3.5	3	1.3

ผลการประเมินตัวชี้วัด จากการประเมินตัวชี้วัด พบว่า ตัวชี้วัดที่มีค่าสูงที่สุด คือ ระดับความรู้ความเข้าใจด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ โดยมีค่าเฉลี่ย 4.5 อยู่ในระดับสูง สะท้อนให้เห็นว่าพระสังฆาธิการมีพื้นฐานความรู้และความเข้าใจด้านการบริหารคณะสงฆ์ที่มั่นคง สามารถใช้เป็นจุดแข็งในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน สำหรับ ตัวชี้วัดด้านเทคโนโลยีดิจิทัลมีค่าเฉลี่ย 4.2 อยู่ในระดับดี แต่มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงกว่าตัวชี้วัดอื่น ๆ แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของระดับทักษะระหว่างกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งชี้ถึงความจำเป็นในการจัดอบรมและเสริมสร้างสมรรถนะด้านดิจิทัลอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม จำนวนโครงการหรือกิจกรรมความร่วมมือ ได้ค่าเฉลี่ย 3.8 อยู่ในระดับปานกลาง สะท้อนให้เห็นว่าคณะสงฆ์ยังมีโอกาสในการเพิ่มโครงการความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ เพื่อให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์มีความหลากหลายและเข้มแข็งมากขึ้น ขณะที่ การลดลงของปัญหาความเสี่ยง ได้ค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ 3.5 แสดงให้เห็นว่าการจัดการความเสี่ยงยังคงเป็นจุดอ่อนที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะเป็นด้านภาพลักษณ์ของคณะสงฆ์ การจัดการทรัพย์สินของวัด หรือการใช้สื่อออนไลน์อย่างเหมาะสม สรุปผลการวิจัย โดยสรุป การพัฒนาทักษะการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในศตวรรษที่ 21 สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 14 จำเป็นต้องดำเนินการอย่าง บูรณาการ โดยผสมผสานองค์ความรู้ด้านการบริหาร ภาวะผู้นำ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และการบริหารความเสี่ยง ควบคู่กับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการจัดให้มีระบบการติดตามและประเมินผลอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ แนวทางดังกล่าวจะช่วยเสริมสร้างศักยภาพให้พระสังฆาธิการสามารถบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้อย่างมั่นคง ยั่งยืน และสอดคล้องกับพลวัตของสังคมไทยในศตวรรษที่ 21 โดยแสดงตามภาพดังนี้

ภาพที่ 2 การพัฒนาทักษะการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในศตวรรษที่ 21

3. การสร้างภาคีเครือข่ายขับเคลื่อนการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในศตวรรษที่ 21 ของคณะสงฆ์เขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 14 ผลการวิจัยพบว่า การสร้างภาคีเครือข่ายเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างศักยภาพและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับพลวัตของสังคมในศตวรรษที่ 21 โดยเครือข่ายที่มีประสิทธิผลควรครอบคลุม 3 ภาคส่วนหลัก ได้แก่

1) เครือข่ายภายในคณะสงฆ์ ผลการวิจัยชี้ว่า เครือข่ายภายในคณะสงฆ์ถือเป็นกลไกพื้นฐานที่มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดทิศทางการบริหารจัดการคณะสงฆ์ โดยเฉพาะบทบาทของพระสังฆาธิการในระดับต่าง ๆ ที่ต้องกำหนดกลยุทธ์และแนวทางการปฏิบัติ การเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงพุทธและการยึดหลักธรรมาภิบาลเป็นปัจจัยที่ช่วยให้การบริหารมีประสิทธิภาพ การจัดตั้ง คณะกรรมการพัฒนาเครือข่ายภายในคณะสงฆ์ เพื่อทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการประสานงานและติดตามผล เป็นแนวทางที่สนับสนุนให้การดำเนินงานมีทิศทางชัดเจนและเป็นระบบ

2) เครือข่ายภาครัฐและสถาบันการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการคณะสงฆ์ในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้ที่ทันสมัยและเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ อาทิ กระทรวงวัฒนธรรม กรมการศาสนา และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนเชิงนโยบาย ทรัพยากร และองค์ความรู้ ขณะเดียวกัน สถาบันการศึกษา โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีบทบาทในการพัฒนาหลักสูตร การจัดอบรม และการเสริมสร้างทักษะด้านการบริหาร เทคโนโลยี และแนวคิดการจัดการเชิงสากล ส่งผลต่อการยกระดับมาตรฐานการบริหารคณะสงฆ์

3) เครือข่ายภาคประชาสังคมและองค์กรเอกชน ผลการวิจัยพบว่า ในบริบทปัจจุบัน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการบริหารจัดการคณะสงฆ์จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากภาคประชาสังคมและองค์กรเอกชน เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนที่มีประสิทธิผลและเข้าถึงประชาชนวงกว้าง องค์กรเหล่านี้ คือ สมาคมทางพระพุทธศาสนา มูลนิธิทางศาสนา และองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร สามารถสนับสนุนกิจกรรมทางศาสนาและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีบทบาทในการสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานด้านดิจิทัล ในด้านการพัฒนาระบบสารสนเทศคณะสงฆ์ภาค 14 หรือการดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 สู่ให้เห็นถึงการบูรณาการความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์กับภาคส่วนต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรม

การอภิปรายผล

โดยผู้วิจัยได้นำประเด็นสำคัญมาวิเคราะห์ดังนี้

1. ทักษะที่สนับสนุนประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 14 พบว่า (1) ทักษะด้านภาวะผู้นำและการบริหารจัดการ (2) ทักษะด้านการพัฒนาชุมชนและการสร้างเครือข่าย และ (3) ทักษะด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัล แต่ละมิติส่งผลต่อการดำเนินงานของพระสังฆาธิการในศตวรรษที่ 21 โดยพบว่า โดยแต่ละมิติมีผลโดยตรงต่อการดำเนินงานของพระสังฆาธิการในบริบทของศตวรรษที่ 21 กล่าวคือ ภาวะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และยึดหลักธรรมาภิบาลถือเป็นปัจจัยสำคัญในการกำกับดูแลและขับเคลื่อนคณะสงฆ์ให้ดำเนินไปอย่างมีระบบและเสถียรภาพ ขณะที่การพัฒนาชุมชนและการสร้างเครือข่ายช่วยให้คณะสงฆ์สามารถเชื่อมโยงความร่วมมือกับองค์กรภายในและภายนอก และขยายบทบาทพระสงฆ์ในมิติการพัฒนาสังคม ส่วนทักษะด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัลถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยยกระดับประสิทธิภาพการบริหารและขยายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับบริบทโลกยุคใหม่ ดังนั้น จึงเห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการให้สามารถบูรณาการองค์ความรู้ด้านการบริหาร ภาวะผู้นำ และเทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูปลัดรัตน ฐิตคุโณ (ดิษสังวร) และคณะ เรื่อง “กระบวนการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักพุทธธรรม สำหรับพระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 12” ซึ่งพบว่า สภาพทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตยุคศตวรรษที่ 21 ของพระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 12 โดยรวมอยู่ในระดับมาก กระบวนการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามหลักพุทธธรรมถูกบูรณาการด้วย อิทธิบาท 4 ได้แก่ (1) การกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ (2) การเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสม (3) การลงมือปฏิบัติจริงผ่านกิจกรรม (4) การประเมินผลการเรียนรู้ พร้อมทั้งกำหนดตัวชี้วัดการเรียนรู้ ผลการประเมินกระบวนการดังกล่าวโดยรวมอยู่ในระดับมาก และสามารถนำไปใช้พัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของพระสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พระครูปลัดรัตน ฐิตคุโณ (ดิษสังวร) และคณะ, 2567: บทคัดย่อ)

2. การพัฒนาทักษะการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในศตวรรษที่ 21 สำหรับพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 14 พบว่า การพัฒนาทักษะการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องดำเนินการในลักษณะบูรณาการ ครอบคลุมทั้งองค์ความรู้ด้านการบริหาร ภาวะผู้นำ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การบริหารความเสี่ยง และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ โดยผลการประเมินตัวชี้วัดชี้ให้เห็นว่า พระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจด้านการบริหารในระดับสูงที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.5, SD = 0.7) แสดงถึงพื้นฐานที่มั่นคงด้านการจัดการ ขณะที่ทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอยู่ในระดับดี (ค่าเฉลี่ย 4.2, SD = 0.9) แต่ยังมีความแตกต่างระหว่างกลุ่มตัวอย่าง ส่วนการสร้างเครือข่ายความร่วมมืออยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.8, SD = 1.1) และการลดลงของปัญหาความเสี่ยงเป็นตัวชี้วัดที่ต่ำที่สุด (ค่าเฉลี่ย 3.5, SD = 1.3) สะท้อนถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการปรับปรุงระบบบริหารจัดการปัญหาดังนั้น การพัฒนาองค์ความรู้ด้านการบริหารควรดำเนินการไปพร้อมกับการยกระดับทักษะด้านเทคโนโลยี การเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการบริหารความเสี่ยงเชิงรุก เพื่อให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์มีความมั่นคง ยั่งยืน และสอดคล้องกับพลวัตสังคมในศตวรรษที่ 21 ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานของ พระครูสันติพิณาท (ศรศิริ โปรงจิต) และคณะ เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธเพื่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 5” ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงพุทธ ศึกษารูปแบบการพัฒนา และประเมินรูปแบบดังกล่าว โดยใช้การวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งเชิงปริมาณ (กลุ่มตัวอย่าง 349 รูป) และเชิงคุณภาพ (สัมภาษณ์ 12 รูป และผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 รูป) ผลการวิจัยพบว่า ระดับภาวะผู้นำเชิงพุทธโดยรวมอยู่ในระดับมาก (เฉลี่ย = 3.73, SD = 0.713) โดยเฉพาะด้านการบริหารงานบุคลากรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (เฉลี่ย = 4.29) รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การบริหารงานบุคลากร การอำนวยความสะดวก และการกำกับดูแล ขณะที่ผลการประเมินรูปแบบอยู่ในระดับมาก โดยมีด้านความถูกต้องของรูปแบบสูงที่สุด (เฉลี่ย = 4.46) แสดงถึงความเหมาะสมของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (พระครูสันติพิณาท (ศรศิริ โปรงจิต) และคณะ, 2567: บทคัดย่อ)

3. การสร้างภาคีเครือข่ายขับเคลื่อนการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในศตวรรษที่ 21 ของคณะสงฆ์เขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 14 พบว่า การสร้างภาคีเครือข่ายเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในศตวรรษที่ 21 โดย

ต้องอาศัยความร่วมมือจาก สามภาคส่วนหลัก ได้แก่ 1) เครือข่ายภายในคณะสงฆ์ มีบทบาทในการกำหนดทิศทางและเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงพุทธเพื่อการบริหารงานดำเนินไปอย่างมีเอกภาพ 2) เครือข่ายภาครัฐและสถาบันการศึกษา สนับสนุนด้านองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนโยบาย ช่วยเพิ่มทรัพยากรและมาตรฐานการบริหารจัดการ 3) เครือข่ายภาคประชาสังคมและองค์กรเอกชน มีส่วนสำคัญในการขยายบทบาทและขอบเขตการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่สังคมวงกว้าง ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานของ พระครูอนุกิตติกิจจานุกูล (สุรเดช ศิริบุญมา, จิรธมโม) และคณะ เรื่อง “การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดแม่ฮ่องสอน” ซึ่งพบว่า เงื่อนไขที่สำคัญในการทำให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ คือ การจัดการการมีส่วนร่วมของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง (พระครูอนุกิตติกิจจานุกูล (สุรเดช ศิริบุญมา, จิรธมโม) และคณะ, 2568: 72) นอกจากนี้ งานวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมกระบวนการสร้างเครือข่ายให้มีประสิทธิภาพ โดยต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วม การจัดตั้งกลไกบริหารที่เป็นระบบ และการพัฒนาความร่วมมือ เพื่อให้คณะสงฆ์บริหารงานได้อย่างมีมาตรฐาน โปร่งใส และสอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ในทำนองเดียวกัน งานวิจัยของ พระครูธรรมธรรสฐาพร ปกสฺสโร และคณะ เรื่อง “ผลลัพธ์และความคาดหวังที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายทางสังคมของคณะสงฆ์ที่มีอยู่ในปัจจุบัน” พบว่า เครือข่ายทางสังคมที่คณะสงฆ์มีอยู่ ได้แก่ ชรราวาสพุทธศาสนิกชน หน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน และเครือข่ายภายในคณะสงฆ์เอง ขณะที่เครือข่ายที่ควรมีเพิ่มเติม คือความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และหน่วยงานราชการในท้องถิ่น เช่น การจัดกิจกรรมทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา การใช้สื่อออนไลน์และโซเชียลมีเดีย เช่น เฟซบุ๊ก เพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวัด รวมถึงการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการในด้านงบประมาณ อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่ายังมีเพียงบางวัดเท่านั้นที่ใช้เครือข่ายทางสังคมได้อย่างเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง และสะท้อนความคาดหวังว่าควรมีการปรึกษาหารือและทำงานร่วมกันอย่างเป็นทีมเพื่อสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายทางสังคม (พระครูธรรมธรรสฐาพร ปกสฺสโร และคณะ, 2567: บทคัดย่อ)

สรุปองค์ความรู้

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย “รูปแบบการพัฒนาทักษะการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในศตวรรษที่ 21 สำหรับ พระสังฆาธิการ เขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 14” มีรายละเอียดตามแผนภาพดังนี้

ภาพที่ 3 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิดแบบบูรณาการ ที่ครอบคลุมทั้ง ทักษะการบริหาร ภาวะผู้นำ เทคโนโลยีดิจิทัล เครือข่ายความร่วมมือ และการบริหารความเสี่ยง พระสังฆาธิการจำเป็นต้องมี ภาวะผู้นำเชิงพุทธ ยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาล และสามารถกำกับดูแลคณะสงฆ์ให้ดำเนินไปอย่างเป็นระบบ การพัฒนาศักยภาพด้านการ บริหารจัดการควรเน้นทั้ง การเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านการบริหารเชิงกลยุทธ์ การพัฒนาชุมชนและการสร้างเครือข่าย รวมถึง การ ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความทันสมัยในการดำเนินงาน รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธที่มี ประสิทธิภาพควรประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การบริหารงานบุคลากร การอำนวยการ และการกำกับดูแล ขณะเดียวกัน การบริหารความเสี่ยงของคณะสงฆ์จำเป็นต้องมีกลไกเชิงป้องกันที่ชัดเจน เพื่อรักษาภาพลักษณ์ องค์การ และบริหารจัดการปัญหาที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม การเสริมสร้าง ภาคีเครือข่ายทั้งภายในและ ภายนอกคณะสงฆ์ โดยเฉพาะกับหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา และองค์กรเอกชน จะช่วยเพิ่มพลังในการขับเคลื่อนและ ยกกระตือรือร้นการบริหารให้สอดคล้องกับบริบทสังคมในศตวรรษที่ 21 นอกจากนี้ การพัฒนาทักษะของพระสงฆ์ยังควรตั้งอยู่ บนหลัก การเรียนรู้ตลอดชีวิตตามแนวทางอริยบท 4 ซึ่งช่วยให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งการกำหนดเป้าหมาย การเลือก

วิธีการ การลงมือปฏิบัติ และการประเมินผล การกำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจน เช่น ระดับความรู้ความเข้าใจด้านการบริหาร ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และประสิทธิภาพการบริหารความเสี่ยง จะเอื้อต่อการติดตามและประเมินผลการ ดำเนินงานได้อย่างเป็นระบบ อันจะนำไปสู่การบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และสามารถตอบสนองต่อการ เปลี่ยนแปลงของสังคมร่วมสมัยได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาทักษะการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในศตวรรษที่ 21 สำหรับพระสังฆาธิการ เขตการ ปกครองคณะสงฆ์ ภาค 14” ผู้วิจัยได้กำหนดข้อเสนอแนะเพื่อเป็นประโยชน์ทั้งในเชิงนโยบาย เชิงปฏิบัติ และแนวทางสำหรับการ ศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอเชิงนโยบาย

ควรกำหนดนโยบายการพัฒนาทักษะการบริหารกิจการคณะสงฆ์อย่างเป็นระบบ โดยเน้นองค์ความรู้ด้านการบริหารยุค ใหม่ เทคโนโลยีดิจิทัล และการบริหารความเสี่ยง ควรมีการสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรด้านการศึกษา การฝึกอบรม และ การพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการในทุกระดับอย่างทั่วถึง ควรบูรณาการการบริหารคณะสงฆ์เข้ากับแนวทางการพัฒนาสังคม และเศรษฐกิจ โดยส่งเสริมความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรพุทธศาสนาอื่น ๆ เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนา อย่างเป็นองค์รวม

2. ข้อเสนอเชิงปฏิบัติ

ควรจัดหลักสูตรอบรมเฉพาะทางสำหรับพระสังฆาธิการในด้านการบริหารจัดการ การเงิน เทคโนโลยี และธรรมาภิบาล เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควรพัฒนาระบบติดตามและประเมินผลการบริหาร โดยใช้ตัวชี้วัดที่ชัดเจน (Key Performance Indicators: KPIs) เพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าและประสิทธิภาพของพระสังฆาธิการและเครือข่ายคณะสงฆ์ ควรจัดทำแผนการบริหารความเสี่ยงและแนวทางป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้น เช่น ความขัดแย้งภายใน การบริหารงบประมาณ และการเผยแพร่ธรรมะให้สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรพุทธศาสนา เพื่อให้การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นไปในลักษณะบูรณาการและยั่งยืน

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยในครั้งต่อไป

ควรศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบรูปแบบการบริหารของคณะสงฆ์ในแต่ละภูมิภาค เพื่อสังเคราะห์แนวทางที่เหมาะสมกับบริบทเฉพาะ พื้นที่ ควรศึกษาแนวทางการป้องกันปัญหาภายในคณะสงฆ์ และจัดทำมาตรการบริหารความเสี่ยงที่สามารถนำไปใช้ได้จริง ควรสำรวจความคิดเห็นของพระสังฆาธิการในวงกว้าง โดยใช้ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิง คุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและรอบด้าน

เอกสารอ้างอิง

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก. (ป. อ. ปยุตโต). (2543). **นิติศาสตร์แนวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม.
- แสง อุดมศรี. (2543). **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- กรมการศาสนา. (2542). **การบริหารงานคณะสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- มานพ พลไพรินทร์. (2531). **การปกครองคณะสงฆ์กับการเปลี่ยนแปลงของสังคม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูปลัดรัตน วิฑูริโก (ดิษสังวร) และคณะ. (2567). **กระบวนการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตยุคศตวรรษที่ 21 ตามหลักพุทธธรรม สำหรับพระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 12**. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม).
- พระครูสันติพนาท (ศรีศิริ โปรงจิต) และคณะ. (2567). **รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธเพื่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 5**. Journal of Roi Kaensarn Academi. ปีที่ 9 ฉบับที่ 11 (พฤศจิกายน).
- พระครูธรรมธรรฐาพร ปภสฺสโร และคณะ. (2567). **ผลลัพธ์และความคาดหวังที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายทางสังคมของคณะสงฆ์ที่มีอยู่ในปัจจุบัน**. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมการปริทรรศน์. ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม - กุมภาพันธ์).
- พระครูอนุชิตกิจจานุกูล (สุรเดช ศิริบุญมา (จิรธมโม) และคณะ. (2568). **การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดแม่ฮ่องสอน**. วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์. ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (เมษายน - มิถุนายน).